Józef Jerzy Hylzen

uczeń
kasztelan inflancki, wojewoda miński, wojewoda mścisławski, członek loży masońskiej
Ur. 25.1.1736, Inflanty
Zm. 31.8.1786, Rzym

Dane rodziców

Jan August Hylzen (1702-1767)

Konstancja Plater (zm. 1795)

Wychowanie i wykształcenie

Wychował się w rodowej Dagdzie. Pod opieką wykształconego ojca uczył się podstaw historii oraz języków obcych. Kiedy skończył 13 lat, ojciec zaprezentował go publicznie. Dnia 3 sierpnia 1749 roku w jezuickim kościele pod wezwaniem św. Kazimierza odbyły się promocje oraz dysputa filozoficzna akademików Akademii Wileńskiej dedykowane „JMCi p. Józefowi Hylzenowi, kasztelanicowi inflanckiemu". Ponadto Karol Jezierski (1712–1774) zadedykował 13-letniemu „mecenasowi" swoją rozprawę poświęconą filozofii Arystotelesa. W 1750 roku ojciec przydzielił synowi guwernera, Karola Wyrwicza. Dysponujący odpowiednim wykształceniem i doświadczeniem pedagogicznym Wyrwicz uczył młodzieńca języków obcych, geografii, historii, retoryki i filozofii. Po edukacji domowej Hylzen odbył kilkuletnią podróż zagraniczną.

Grand Tour trwał prawie dwa lata (od 15 września 1752 do 25 sierpnia 1754 roku). Celem pierwszego etapu podróży było wiedeńskie Collegium Theresianum, gdzie przez Poznań, Leszno, Wrocław i Ołomuniec dotarł 9 października. Tam wstąpił do Collegium Theresianum, elitarnej szkoły kształcącej młodzież szlachecką z całej Europy do państwowej służby cywilnej. W szkole uczył się historii, szermierki, filozofii, matematyki. Po siedmiomiesięcznej nauce przez Bawarię , Alzację i Lotaryngię razem z Karolem Wyrwiczem 4 lipca 1753 roku dotarł do Paryża. W stolicy Francji pobierał prywatne lekcje u wynajętych metrów lub samemu uczęszczał na zajęcia do Akademii Francuskiej, ucząc się jazdy konnej i architektury, doskonaląc taniec, fechtunek i rysunek. W Paryżu uczestniczył także w publicznych pokazach fizyki eksperymentalnej organizowanych przez księdza Jeana-Antoine'a Nolleta, odwiedzał Wersal, gabinety osobliwości (m.in René Antoine'a Ferchault de Réaumura), zwiedzał kościoły, place i pałace (Luwr, Palais Royal, katedrę Notre Dame de Paris). Po prawie rocznym pobycie w Paryżu przez Niderlandy, państwa Rzeszy, z dłuższym postojem w Berlinie (Monbijou, Sanssouci, Charlottenburg), 25 sierpnia 1754 roku wrócił do Gdańska.

Etapy kariery dot. edukacji

Fakty z życia osobistego

W latach 1774-1780 brał czynny udział w życiu wolnomularskim. W dniu 30 kwietnia 1774 roku współzałożył Towarzystwo Dobroczynne o nazwie „Zakon Przyjaciół Doświadczonych" („l'Ordre des Amis à l'Épreuve"), które pod koniec roku stało się bazą dla prowizorycznej i ukrytej loży „Bon Pasteur". W roku 1778 loża ujawniła się na forum wolnomularskim i utworzyła kierownictwo przyszłej obediencji - Sublime Conseil Écossais du Grant Orient de Pologne (Wyższa Rada Szkocka Wielkiego Wschodu Polskiego) - na czele którego stanął Hylzen. Również założył „l'Etoile du Nord" („Gwiazdę Północną"), która 20 grudnia 1778 roku nieznacznie zmodyfikowała swoją nazwę i na cześć Imperatorowej Rosyjskiej instalowała się jako „Katarzyna pod Gwiazdą Północną". Loża otrzymała od Wielkiego Wschodu Londyńskiego w roku 1780 tytuł Wielkiej Loży, a Hylzen został Wielkim Mistrzem Prowincjonalnym. Obok przynależności wolnomularskiej należał także do Różokrzyżowców.

W roku 1761 ożenił się z Teresą Potocką, córką Michała, wojewody wołyńskiego. Ich jedyny syn Jan Jerzy (ur. 1762) zmarł jako dziecko. W 1777 roku żona porzuciła Hylzena dla Szymona Kossakowskiego.

Żył w XVIII wieku.

Bibliografia

Podmiotowa

1. Vilniaus universiteto biblioteka, Wilno, F. 1-C160, Józef Jerzy Hylzen, *Diarium a discessu meo Gedano Viennam 1752 15 septembris*.
2. Vilniaus universiteto biblioteka, Wilno, F. 1–D1124, Józef Jerzy Hylzen, *Kontynuacja diariusza od roku 1754 m[iesią]ca augusta 25 dnia we Gdańsku*.
3. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Wilno, F9–7, Józef Jerzy Hylzen, *Zbiór listów moich 1756 17ma septembris m[iesią]ca we Gdańsku*.
4. Józef Jerzy Hylzen, *Juozapo Jurgio Hilzeno 1752–1754 metu keliones dienoraštis/Dziennik podróży Józefa Jerzego Hylzena z lat 1752–1754*, wyd. J. Orzeł, A. Pacevičius, S. Roszak, Wilno, 2013.
5. *„Gazeta Warszawska" 1786, nr 78*.
6. Archiwum Państwowe, Gdańsk, sygn. 300, nr 41/25.

Przedmiotowa

1. J. Bartoszewicz, *Znakomici mężowie polscy w XVIII wieku. Wizerunki historycznych osób, t. 2*, Petersburg, 1856.
2. O. Hedemann, *Historia powiatu brasławskiego*, Wilno, 1930.
3. E. Rostworowski, *Hylzen Józef Jerzy*, Polski Słownik Biograficzny, t. 10, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1962.
4. *Hylzen Józef*, S. Orgelbranda Encyklopedia powszechna z ilustracjami i mapami, t. 7, Warszawa, 1900.
5. G. Manteuffel, *Hylzen*, Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana, t. 29-30, Warszawa, 1902.
6. Ł. Wróbel, *Józef Jerzy Hylzen jako diarysta. Kontynuacja diariusza od roku 1754 miesiąca augusta 25 dnia we Gdańsku*, [w:] Egodokumenty. Tradycje historiograficzne i perspektywy badawcze, W. Chorążyczewski, A. Pacevičius, S. Roszak, Toruń, 2015.
7. Ł. Wróbel, *Obrazy europejskiej codzienności. Kultura ludowa w dzienniku podróży edukacyjnej Józefa Jerzego Hylzena z lat 1752–1754*, [w:] Folklor – tradycja i współczesność, R. Sitniewska, E. Wilczyńska, V. Wróblewska, Toruń, 2016.
8. L. Hass, *Sekta farmazonii warszawskiej. Pierwsze stulecie wolnomularstwa w Warszawie (1721–1821)*, Warszawa, 1980.
9. L. Hass, *Wolnomularstwo w Europie Środkowo–Wschodniej w XVIII i XIX wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1982.
10. J. Orzeł, *Zmysły a rozum. Paryskie wykłady fizyki eksperymentalnej opata Nolleta w dzienniku Józefa Jerzego Hylzena*, [w:] Staropolski ogląd świata. Sarmacki sensualizm, F. Wolański, Toruń, 2017.
11. J. Orzeł, Ł. Wróbel, *Józef Jerzy Hylzen (1736–1786) jako przedstawiciel elity inflanckiej. Studium początków kariery magnackiej*, [w:] Społeczeństwo a elity, Społeczeństwo Staropolskie. Seria nowa, t. 5, A. Karpiński, I.M. Dacka-Górzyńska, Warszawa, 2018.